

Nijedno ljudsko djelo nije savršeno, pa ni ovo. Hrvatski mariološki institut zaslužuje čestitku za još jedan prinos boljem poznavanju hrvatske marijanske i mariološke baštine. Šteta što nije predstavljeno i trošmarijsko Gospino svetište te da nije napravljen barem i najmanji prikaz oštarske župe, njezine povijesti. Bez obzira na to, ovim zbornikom možemo biti ne samo zadovoljni nego i ponosni, jer je on "pravi marijanski spomenik Crkvi u Lici, osobito Oštarijama i Gospi od Čudesca, koja to uslijed svoje tegobne prošlosti i te kako zaslužuje, i da će, kao dragocjen kamenčić, ukrasiti divan mozaik hrvatske mariološke i marijanske baštine", kako sam napisao u predgovoru zborniku.

Petar Lubina

petar.lubina@st.t-com.hr

Dijalog kao odgovor na znakove vremena; jedno pravoslavno svjedočenje važnosti II. vatikanskog sabora

Marko P. ĐURIĆ, *Rušiti zidove i graditi mostove u Duhu*, Mešihat Islamske vjerske zajednice u Hrvatskoj, Zagreb, 2010., 404 stranice.

Lako ćemo se složiti s tvrdnjom da je kategorija 'znakova vremena' postala zadnjih desetljeća sastavnim dijelom katoličke teologije. Tamo gdje se ona pojavljuje, bilo da je riječ o teološkim, duhovnim ili učiteljskim tekstovima, uglavnom se radi o pristupu stvarnosti na tragu recepcije Drugoga vatikanskog sabora. Riječ je uistinu o jednoj važnoj teološko-epistemološkoj kategoriji. Ispravno i angažirano uočavanje znakova vremena preduvjet je egzistencijalne aktualizacije objavljene Božje riječi u *hic et nunc* konkretnog povijesnog trenutka svijeta i Crkve. S time se slaže većina prijatelja Sabora! Razlike nastaju istom kada znakove vremena treba pobliže sadržajno odrediti, međusobno ih poredati prema važnosti te, na temelju njihova tumačenja u svjetlu Riječi, zaključiti što Bog od nas kršćana traži danas.

Sve je to zacijelo dobro znao i Marko Đurić dok je ispisivao članke okupljene u knjizi pod naslovom *Rušiti zidove i graditi mostove u Duhu*, koju je pred kraj 2010. izdao Mešihat Islamske

zajednice u Hrvatskoj. Ovaj pravnik, teolog i filozof, a nadasve pravoslavni kršćanin iz Srbije odavno je u svojim neumornim ekumenskim traganjima u vlastitu teološku epistemologiju uvrstio podosta nosivih kategorija Drugoga vatikanskog sabora pa tako i kategoriju "znakova vremena". Naime, on pomno promatra suvremeni trenutak Europe, a posebno događaje na Balkanu zadnjih desetljeća i pokušava vjernički u svjetlu Evanđelja prepoznati ono što Bog hoće od svojih vjernika.

Đurić o volji Božjoj govori pretežito iz kršćanske perspektive, ali se trudi podijeliti svoja razmišljanja i s druge dvije monoteističke religije. Pritom, iz razumljivih razloga, posebnu pozornost poklanja odnosu pravoslavlja i islama. Temeljno pitanje našeg autora kruži oko toga kako danas živjeti svoju vjeru, svoj religijsko-kulturni identitet, a da to više ne bude u većoj ili manjoj mjeri u kontradikciji s temeljnim postulatima dubinskog nadahnuća svetih knjiga kršćana, Židova i muslimana. Temeljno polazište Đurićevih razmišljanja koje strukturira njegovo poimanje odnosa kršćana s drugima jest uvjerenje da promjene kulturne i političke paradigme, ratna sukobljavanja začinjena religijskim lutanjima i novi teološki uvidi na tragu katoličkog Drugoga vatikanskog sabora upućuju na nužnost preoblikovanja dosadašnjeg obrambenog kršćanstva u dijaloško kršćanstvo, kao jedini uvjerljivi oblik življenja vjernosti Bogu na evanđeoskom putu. Do tog zaključka dovodi ga upravo prepoznavanje znakova vremena koje on zapaža u svemu onome što se u Europi i na ovim prostorima događalo zadnjih desetljeća. Autor je svjestan da dijaloška egzistencija na osobnoj i kolektivnoj razini nije laka stvar. Tako pravoslavnom kršćanstvu, posebno Srpskoj pravoslavnoj crkvi, ako ono uistinu želi krenuti putem dijaloškog odnosa s katolicizmom i islamom koji će nadići razinu puke tolerancije i težiti životu aktivnog međusobnog poštivanja i ljubavi, nužno predstoji niz dubokih dalekosežnih promjena.

Pritom Đurić uočava čitav niz značajki pravoslavnog kršćanstva, s posebnim osvrtom na srpsko pravoslavlje, koje ga jednostavno onespobjavaju za dijaloška traganja, duhovne susrete i zajedničke etičke angažmane s religijski različitim od sebe. Rečene blokade su između ostalog pravoslavni duhovni individualizam, prenaplašene eshatološke preokupacije na štetu etičke prakse usmjerene izgradnji zemaljskoga grada, bizantska cezaropapistička sakralizacija uske sljubljenosti Crkve sa strukturama imperijalno-etničke državne vlasti, elitistička isključivost drugih vjera u ime vlastite neusporedive punine istine itd. Za srpsko pravoslavlje, kojemu se autor najvećim dijelom i obraća, islam nije ništa više

doli tek jedna sasvim nezanimljiva "101. hereza od postanka svijeta" prema klasifikaciji Ivana Damaščanskog. Sve te navedene značajke gase u pravoslavlju svaki značajniji interes za susret s islamom i njegovim nesumnjivim vrijednostima. Đurić se trudi uz pomoć marljivog čitanja Kurana pronaći elemente predodžbene i vrijednosne blizine između kršćanstva i islama. Tako često u Đurićevim tekstovima nailazimo na govor o starozavjetnoj ukorijenjenosti islama i kršćanstva u zajedničkom poimanju jednog Boga, pravednog i milostivog, stvoritelja svega, na govor o u mnogočemu sličnim eshatološkim predodžbama islama i kršćanstva, o neizostavnoj važnosti svakodnevne molitve i dosljedne etičke prakse prožete pravednošću i milosrđem te vođene zlatnim i srebrenim pravilom. Sve te tekstove prožima velika doza simpatije prema svim trima "biblijskim religijama", u kojima autor vidi "tri različita puta prema Bogu Abrahamovu" (str. 170). Pritom autor naglašava kako na svakom od tri navedena puta primat ipak pripada angažiranoj ljubavi, a ne pretežito apstraktnom teologiziranju. Štoviše, povijest je, misli Đurić, opetovano pokazala da apstraktno teologiziranje kao i odveć monolitno inzistiranje na doktrinarno-dogmatskom vidu bez ljubavi nije u stanju dokučiti "Božju tajnu".

U pokazanoj teološkoj i etičkoj blizini autor vidi temelj mogućnosti uspostave ravnopravnog dijaloga islama i kršćanstva. Nakon užasnih krvoprolića iz posljednjeg bosanskog rata, islam je, prema Đuriću, "jedan od najvećih izazova" za srpsko pravoslavlje i njegovu Crkvu (str. 328). Na taj izazov Pravoslavna crkva može i mora odgovoriti samo dijaloškim naporom kako bi se uspostavio mir i ljudsko zajedništvo na ovim prostorima. Međutim, temeljni preduvjet za jednu takvu novu kulturu odnosa je u prvom redu iskreno otvaranje Božjem Duhu i pretakanje ljubavi kao jezgre kršćaninova "novog života" u svakodnevnu praksu suživota s drugima. Dogma je zasigurno važna, ali ipak, inzistira opetovano Đurić, praksa "života po Duhu" dolazi na prvo mjesto (str. 361). Samo takav život omogućuje pravoslavlju da se otvori različitim pa i da u konačnici uđe u "teološki dijalog i dijalog ljubavi" (str. 341) s islamom i zapadnim kršćanstvom. To se ima događati po uzoru na Isusa Krista, koji svjedoči svoj identitet, ali bez isključenja drugog i različitog (str. 347). Istom će takav dijalog moći razgraditi predrasude, apriorne negativne hermeneutike i povijesno naslijeđena odbacivanja. On će otvoriti mogućnost ispravnog vrednovanja međusobnih razlika, ali i dodirnih točaka i težiti k stvaranju "globalnog bogoslovlja" po uzoru na nastojanja

oko stvaranja "globalne etike" (str. 342). Dijalogom se može doći do za Evanđelje odlučujućeg "otkrića bližnjega", a time i do osnovnog preduvjeta svake buduće gradnje zajedničkoga zemaljskoga grada (str. 392).

Istina, neposredna motivacija i nadahnuće Đurićeva upravo zanesenog i usrdnog zagovaranja uspostave kulture dijaloga u odnosima pravoslavlja s islamom i katoličkim kršćanstvom, treba tražiti u njegovu nastojanju da se na ovim prostorima pokuša prevladati jaz krvavog sjećanja među narodima i religijama i tako omogućiti normalan suživot budućim generacijama. Ali usto autor u tako radikalnom dijalogu, i to je veoma važno reći, vidi na neki način "*articulus stantis ac cadentis ecclesiae*", tj. pitanje temeljne vjernosti ili nevjernosti Pravoslavne crkve "Božjem Duhu". Izlazak iz stoljetne pravoslavne samodostatnosti i prihvaćanje dijaloškog tipa komuniciranja lakmusov je papir koji pokazuje živi li Pravoslavna crkva uistinu zauzeto ili samo doktrinarno naviješta evanđeoske istine, jesu li "ljubav i poniznost" tijelo i krv njezina svakodnevnog života. Jer samo takvo kršćanstvo može zaista biti "oruđe Svetog Duha u izgradnji Kraljevstva Božjega" (str. 376). Dakle, poručuje nam Đurićevo razmišljanje, iskreni i duhovnim vrijednostima motivirani dijalog u konačnici nadilazi puku funkcionalnu svrhovitost očuvanja mira i omogućavanja kreativnog suživota različitih. On je u sebi bogat i teološkom svrhovitošću ako može pridonijeti ostvarenju Božjeg plana sa svijetom i poviješću, a to je uspostava kraljevstva Božjeg. Ali da bi pravoslavlje shvatilo presudnu važnost dijaloškog tipa odnosa s drugima, prije mu je potrebna teologija koja bi bila u stanju u svjetlu Riječi protumačiti znakove vremena i na njih odgovoriti (str. 378).

Govoreći o dijalogu, autor najčešće ne razlikuje izričito ekumenski dijalog od međureligijskog dijaloga. Međutim, tu bi razliku ipak trebalo uvažavati jer se, teološki gledano, metode i ciljevi tih dvaju načina dijaloških suočenja s religijski različitim ipak u važnim elementima ne podudaraju. Razlog za to autorovo nerazlikovanje najvjerojatnije je njegova evanđeosko-proročka nestrpljivost, koja želi da se čim prije dogodi dijaloško liječenje i izlječenje duboko ranjenih sjećanja naroda i vjernika na ovim prostorima. On, naime, polazi od uvjerenja da svjesno odbijati dijalog s drugima ili ne biti u stanju poradi inertnog i nekritičkog prianjanja uz naslijeđene predrasude pristupiti tom terapijskom procesu, znači, kada je riječ o Pravoslavnoj crkvi, jednostavno ne biti vjeran Evanđelju u jednoj prevažnoj temi. I upravo jer želi da

njegova Pravoslavna crkva poraste u vjernosti Evanđelju, a time i Božjem povijesno-spasenjskom planu, on potiče ljude pravoslavlja da čim prije i bez puno teološkog izmotavanja ili pak bizantinskog taktiziranja promijene dosadašnju neevanđeosku distanciranost kako bi se mogao dogoditi "dijalog ljubavi": Bez tog dijaloga nema mira i suradnje na ovim prostorima ali i nema puno Evanđelja!

Koliko god ova knjiga, zbog natprosječno golemog broja teško shvatljivih iskrivljavanja autorova teksta i konfuznih grafičkih rješenja, predstavlja nedvojbeni redakcijsko-tehnički promašaj koji nužno zahtijeva drugo, radikalno popravljeno izdanje, valja ipak pozdraviti njezino objavljivanje. Mi smo se u našem prikazu, istina, pozabavili glavnom tematskom preokupacijom ove knjige, a ostavili smo po strani neke druge manje razrađene teme. No, u svjetlu iznesenog, može se mirne duše reći da Đurićeva promišljanja predstavljaju zaista značajan i uvjerljiv dokaz teološke plodnosti nekih od temeljnih uvida Drugoga vatikanskog sabora. On je, naime, pokazao kako je saborska teologija objave, Crkve, religija, dijaloga neizostavno nadahnuće te pruža djelotvorni instrumentarij svakoj teologiji koja uistinu želi omogućavati i kreativno pratiti hod naroda Božjeg na putovima globalnog pluralnog društva XXI. stoljeća. A to nije mala stvar upravo danas kada razni, još uvijek manjinski crkveni ambijenti pokušavaju ili ne uvažavati ili interpretacijski dramatično osiromašiti plodne i dalekosežne saborske uvide. Svjedočenje privrženosti Saboru ovog u Evanđelje zaljubljenog pravoslavnog teologa zaista je "mali znak vremena".

Nikola Bižaca
nikola.bizaca@st.t-com.hr

Proslavljen Dan Katoličkoga bogoslovnog fakulteta Sveučilišta u Splitu

Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Splitu svečano je u četvrtak 17. svibnja 2012. proslavio svoj dan i trinaestu godinu pripadanja splitskoj sveučilišnoj zajednici. Tom je prigodom Fakultet dodijelio svjedodžbe, diplome, dopunske isprave i nagrade studentima te povelje zahvalnosti umirovljenim nastavnicima i knjižničaru. Svečanost je započela euharistijskim slavljem, koje je u kapeli Nadbiskupskoga sjemeništa u Splitu predvodio splitsko-makarski nadbiskup Marin Barišić, u koncelebraciji